

Det var en gång en skeppare

Foto på Munter troligen med Lars Sundberg. Hämtad från [Vrena Henbygdsförening](#).

I SN den 28 februari i år berättades om [S/S Munter](#) som under skeppare Lars Sundbergs befäl trafikerade Yngaren och Hallbosjön under åren 1910-1918. Av artikeln framgick att Munters öden före 1910 och efter 1918 delvis var okända. Visst kan båtars öden vara mycket fascinerande, men det kan också skepparnas eller båtförarnas öden vara. Låt oss därför denna gång bekanta oss mera med Lars Sundberg. Tyvärr blir även skildringen av honom ganska ofullständig, men också några få pusselbitar kan vara av värde för att väcka vår nyfikenhet inför en intressant människas levnadsöden.

Enligt kyrkböckerna föddes Lars Sundberg i Degerfors den 27 maj 1868. Han var bara 22 år då han gifte sig med Elisabet Brita ("Brita-Lisa") Persdotter från Helgum i Västernorrlands län. Hon var fjorton år äldre än sin make.

Verkmästare i Dalsland

Vad Lars Sundberg sysslade med de närmaste tjugo åren efter sitt giftermål är skrivaren obekant. Men så dyker han plötsligt och oväntat upp på en bild i boken *Stora Strands gruvor på Dal*, som kom ut 1976 och är skriven av Allan Brangstad i Åmål. Bilden är tagen i gruvföretagets verkstad, och bildtexten lyder: "Verkmästare L Sundberg med sina män 1907." Vi ser ett 20-tal arbetare och tjänstemän. Närmast fotografen står den reslige verkmästaren, iklädd kavajkostym, krage, kravatt och plommonstop. I handen håller han något slags kontrabok,

Förmodligen krävdes det en karl av Lars Sundbergs kaliber för att vara arbetsledare i ett företag som Stora Strand. Det byggdes upp under åren 1905 och framåt. Avsikten var att bryta och bearbeta kopparmalm. Ägarna befann sig utomlands och kommunikationerna mellan ägarna

och den svenska arbetsplatsen lämnade en hel del övrigt att önska. Arbetarstyrkan var skäligen sammansatt, många var helt ovana vid gruvarbete, det hände att luffare kom förbi, tog anställning för några dagar för att sedan vandra vidare. Konflikterna var många, det fick även Sundberg prova på. Det var ont om pengar och tekniska svårigheter uppstod. Inte utan orsak kallades Stora Strand i detta fantasifulla reportage för ett "Klondyke på Dal."

Året efter det bilden togs var ett svårt år för företaget. Större delen av arbetsstyrkan måste

avskedas, endast en liten del behölls för underhållsarbeten. Även tjänstemännen levde förstås farligt. Några av dem däribland Lars Sundberg, erbjöds att stanna med reducerad lön: tills vidare fyra kronor pr dag. Fr o m den 1 april erbjöds verkmästaren kvarstå i bolagets tjänst mot halv månadslön och med 14 dagars uppsägningstid. Senare samma år tog han dock ut flyttningsbetyg till Helgum, som tycks ha varit den fasta punkten i hans tillvaro. Enligt en inkomstuppgift fick han då ut 872:17 i lön och ersättning för bostad under 2/3 år.

Foto hämtat från [Vrena Hembygdsförening](#).

Verkmästaren blir båtförare

Antagligen drömde den blivande skepparen under sin dalslandstid om en framtid med båtar och insjöfart. I Stora Strand fanns minst tre båtar. En passagerarbåt, ångbåten Kopparstrand, en lastbåt, också en ångbåt som hette Stora Strand, samt en motorbåt med samma namn. Samtliga båtar finns avbildade i Brangstads bok. Då Lars Sundberg en tid senare skickade ett vykort med hälsningar till en nära släkting, valde han ett vykort, med båtmotiv: ångbåten Kopparstrand!

Helt nyligen utkom på Rabén & Sjögrens förlag den senaste volymen av **Yngve Rollofs** imponerande och dokumentärt synnerligen värdefulla arbete "Sveriges inre vattenvägar".

Denna fjärde del behandlar Västergötland, Östergötland och Göta kanal. I kapitlet om sjön Åsunden i Västergötland citeras en intressant tidningsnotis (Lidköpings nyare Tidning 2/7 1879). Notisen berättade att "hrr Gust Bolinder & Co i Göteborg beställt ytterligare en Ångslup att levereras i slutet af denna månad". Ångslupen byggdes på Lidköpings mek verkstad, ägdes av greve Erik Sparre på Torpa och fick namnet Munter. Den båt som än i dag släpar timmer i Sparreholm, visserligen genomgripande förändrad och anonym, fyllde alltså 100 år i förrfjol.

På Åsunden transporterade -Munter passagerare och gods i ungefär trettio år. Någon gång före 1910 fick båten ny ägare och gick så ännu en sommar i trafik på Åsunden, troligen då med Lars Sundberg som befälhavare. Rollof skriver: "Munter såldes av föreningen till dess befälhavare, som flyttat Munter till Yngaren." Vi är framme vid 1910, och verkmästaren på Stora Strand har blivit skeppare i våra trakter. Han skrevs som boende i Elinhäll i Vrena den 7/12 1910 och den 7/11-1913 flyttade han till Strandvägen 6.

Som en liten kuriositet kan i förbigående nämnas något som Allan Brangstad berättar i sin bok. Gruvbolaget kämpade som förut nämnts med betydande ekonomiska svårigheter. Vid ett tillfälle då bristen på likvida medel blev akut, beslöts att motorbåten Stora Strand skulle säljas. Som spekulant anmälde sig "Herr L Sundberg, Wrena". Han får sig tillsänd en utförlig beskrivning av båten. Hur det gick med den affären vet vi inte. Men båten tycks ha funnits kvar i Stora Strand även efter 1918.

En som minns då Munter lossades från järnvägsvagnar i Vrena är f. fiskaren Evald Frick, Ekensberg. Vrena, då bara 19 år. Han imponerades särskilt av skepparens kraftiga, svarta skägg. Han kom senare att arbeta ombord på Munter ett par somrar, dels som timmerrullare, dels som eldarvikarie för skepparens son. Arvid. Han tycker Sundberg var en human arbetsgivare. Visst kunde han brusa. upp ibland men för det mesta var han godmodig. Evald och skepparen tycks ha kommit bra överens. Sundberg var en duktig karl, som kunde handskas med sin båt och med

timret. (Evald Frick opponerar sig mot uppgiften att Munter skulle varit en träbåt. Visst inte! Det var "en riktig båt", en järnbåt. Den kunde dra väldiga timmersläp, upp emot 15000-20000 stock. Däremot tyckte Evald att Sundbergs Svea var en dålig båt, hade svag maskin och var av trä. Men Sundberg själv hade annan åsikt: - Den bästa skorv som solen har skinit på!

När skepparen var på riktigt gott humör och allt till sjöss fungerade till hans fulla belåtenhet, kunde det hända, att han tog fram 'Iergöken (eller var det kanske en okarina?) och spelade en låt. Ibland blev det "Kaffetåren den bästa är, bland alla jordiska drycker". - För kaffe gillade Lars Sundberg, det hölls nästan ständigt varmt på ångpannan.

Sångledare och söndagsskollärare

Sånggrupp i Vrena 1918 med skeppare Sundberg som ledare.

Det är dags att bekanta oss med en helt annan sida av vår gode skeppare. Se på bilden där han står som sångledare med sin cittra mitt i skaran av unga flickor! Hur många minns honom i den rollen? En okänd fotograf har förevigat gruppen, då den sjunger vid en söndagsskolfestlighet vid Mårtensdal. Årtalet är 1918, samma år som Lars Sundberg skall lämna Vrena.

Fru Anna Carlsson, Björkåsen. Vrena, har lånat oss bilden. Hon var med i Sundbergs, sånggrupp, vi ser henne som nummer två från vänster. Hon och fru Alice Lindkvist, Strandvägen 10, Vrena (nummer fyra från höger) minns sin sångledare som en vanlig, godmodig man med glimten i ögat. De flesta av flickorna på bilden gick i söndagsskolan, och där var bla Lars Sundberg lärare.

Han handplockade säkerligen sina sångarflickor. De hade goda röster. Gruppen höll väl samman ett par år, övade tidvis regelbundet. Skepparen själv hade en fyllig och stark basröst. Han övade flickorna i de olika stämgrupperna och lärde dem greppen på gitarren. Gitarrerna skickade han efter åt dem som ville ha, flickorna fick dem för billigt pris.

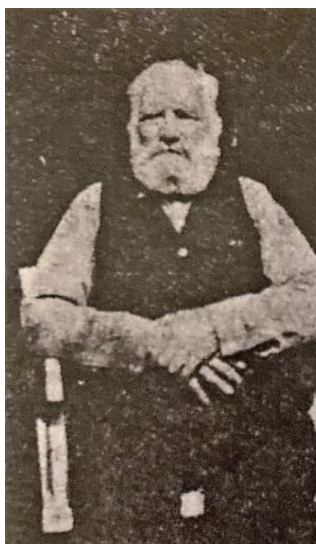
I repertoaren ingick åtskilliga av den då i Sverige och USA så populära sångvängelisten JA Hultmans "Solskenssånger". Alice Lindkvist nämner särskilt den omtyckta "Skall det bli några stjärnor i kronan jag får?" En strof ur den sången står också citerad i Lars Sundbergs dödsannons, införd i SN den 28 febr. 1948.

Förutom vid söndagsskolans fester framträdde sånggruppen vid åtskilliga tillfällen. Den sjöng tex "under den stora kastanjen vid Vrena gård", i Folkets hus, under båtutfärderna med Munter till Björkvik.

Efter åtta års slit med båtar och timmer utflyttar den färgstarke skepparen från "kaptensbostaden" Sjöbo i Vrena till Helgum den 27/12 1918, Någon av sina båtar lär han inte ha haft med sig vid flyttningen. Uppgifterna om vad han sysselsatte sig med under de närmaste 17 åren varierar en del. Vi kan väl slå fast, att det gällde något med båtar i insjötrafik. Trovärdiga personer har talat om Transtrand och Limesforsen vid Västerdalälven. Då han fyllde 60 år ska han enligt uppgift ha bott i Rättvik.

Lars Sundberg börjar bli till åren, och konkurrensen från andra kommunikationsmedel gör sig alltmer kännbar. Den gamle skepparen tycker att han har gjort sitt. 1935 återvänder han till våra trakter och bosätter sig hos en måg i Skogstorp i Nykyrka. Tio år senare flyttar han in på Björkviks ålderdomshem. Kanske han känner särskilt starkt för just Björkvik? Det var ju dit han gått med Munter på oräkneliga turer. Det sägs att skepparen underhöll övriga åldringar på hemmet med berättelser ur sitt innehållsrika liv, naturligt nog handlade de ofta om båtar.

Robert Larsson, Danbyholm, som levt hela sitt långa liv vid gården och otaliga gånger sett den skäggige skepparen och hans båt nere vid bryggan, kom nyårsafton 1946 till ålderdomshemmet för att hälsa på sin gamle far. Han träffade då också den språksamme skepparen, som frågade honom: - Du har väl åkt med mej på Munter? Robert kunde glädja Sundberg med ett jakande svar.

Men snart var Lars Sundberg tillbaka i Skogstorp. Den 27 maj 1947 fyllde han 84 år. Då togs den bild på honom som vi ser här intill. Sundbergs dotterdotter, fru Brita Forsman, Björkhamra, Nykyrka, lånade oss bilden, och hon har vid flera tillfällen berättat personliga minnen av sin morfar.

Den 24 februari följande år slutade Lars Sundberg sina dagar på ett privat sjukhem i Lindesberg, dit han sökt sig för att få vård och bot för sina krämpor. Den 6 mars jordfästes han på Nykyrka kyrkogård.

Visst var väl skepparen på Munter och andra båtar en spännande människa? Kanske någon som läser det här har egna minnen om honom och vill berätta mera. Mycket återstår innan bilden av Lars Sundberg är fullständig och rättvis.

Skeppare Lars Sundberg på 84-årsdagen 27 maj 1947.

ARVID STIGMAR 1981-07-14

Renskrivet 2021-12-23 Mikael Wingren för Stigtomta Hembygdsförening. Här nedan har jag tagit fram fakta om Lars Sundberg, hämtat från Församlingsböcker och Husförhör.

Lars Sundberg viktiga årtal och platser

1. Tidsperiod 1861 - 1865

Lars föddes 1863-05-27 i Qvarnträsk, Degerfors, Västerbottens län. Föräldrarna var Daniel Sundberg 1818-10-11 och Johanna Ulr. Larsdr. 1825-06-13

Familjen flyttade till Sundsvall och senare till Långviken, Umeå landsförsamling, Västerbottens län.

2. Tidsperiod 1885 – 1907

Lars flyttade in 1885-04-18. Han gifte sig 1885-05-24 med Elisabet Brigitta Persdotter. De var bosatta i Väster Gransjö, Helgum Västernorrlands län. De bodde också i Mellangransjö, Helgum.

3. Tidsperiod 1907 – 1909

Familjen inflyttad 1907-10-08 från Helgum.

Man bodde på Stora Strand, Fröskog, Älvsborgs län. *Vid Stora Strand fanns en gruva då.*

Familjen bestod av

Lars Sundberg 1863-05-27 Maskinist (*troligt att han lärde sig sköta ångmaskiner*).

Elisabet Brita Persd:r 1849-05-01

Hilda Elisabet 1887-09-19

Karl Oskar 1907-09-09 (Hildas son)

Anna Charlotta 1890-06-30

Arvid 1893-04-17

4. Tidsperiod 1909 – 1910

Familjen flyttade 1909-01-16 från Fröskog till Mellangransjö, Helgum, Västernorrlands län och senare till Öster-Gransjö. Där står Lars som torpare.

5. Tidsperiod 1910-1918.

Lars och Arvid flyttar till Vrena 1910-12-01.

De bor först vid Kaptensgården, [Elinshäll](#) (Strandvägen7). Flyttar till 1913-11-07 huset [Eksjö](#) (Strandvägen 6).

Skrivna:

Lars Sundberg 1863-05-27 Ångbåtsförman

Arvid Sundberg 1893-04-17 Maskinist

6. Tidsperiod 1918 - 1919

Lars och Arvid flyttar 1918-12-27 hem till mor Brita Mellangransjö, Helgum.

Här bor då Lars Sundberg, Elisabet Brita Persdotter och sonen Arvid Sundberg.

7. Tidsperiod 1919 – 1925

De tre ovan nämnda flyttade 1919-12-15 till Ärnäslund, Lima, Kopparbergs län

Skrivna:

Lars Sundberg 1863-05-27

Elisabet Brita Persdotter 1849-05-01 (Hustrun flyttade redan 1920 till Helgum)

Arvid Sundberg 1893-04-17 Maskinist (Flyttar 1921 till Helgum Mellangransjö.

1927-08-13 står han som torpare på Mellangransjö nr 1)

8. Tidsperiod 1925-12-15 till 1933-01-26

Lars flyttar 1925-12-15 till Gärdås, Malung, Kopparbergs län

Här står Lars Sundberg som Båtbyggare.

Han blir kvar där till 1933-01-26 då han flyttar till Helgum.

9. Tidsperiod 1935-10-29 till 1948-02-24

Flyttade Lars Sundberg från Helgum till Skogstorp i Nykyrka församling. Samma år flyttade han till [Skogstorps Kvarnplats](#). (grannhuset)

Hustrun avlider i Helgum 1939. Lars står kvar där till 1945, då han står ”på församlingen skriven” men uppehåller sig på Björkviks Ålderdomshem.

Lars avlider 1948-02-24 och är begravd i Nykyrka.

Fakta hämtade från Arkiv Digital. Mikael Wingren 2021-12-26.